

Mreženje ljudi in mreženje znanja

Vesna Kovačič

1. Uvod

V zadnjih nekaj letih smo priča izjemno hitremu tehnološkemu razvoju sodobne družbe. Tehnološki »boom«, kot ga imenujemo, gre predvsem na račun bliskovitega razvoja informacijskih in telekomunikacijskih tehnologij. Učinke lahko danes opazimo na mnogih področjih življenja. Res je, da so številni tehnološki dosežki sodobnemu človeku olajšali življenje, vendar ima zgodba tudi svojo temno plat.

Medtem ko je bila pozornost sodobne družbe usmerjena v tehnološki razvoj, sta bila sociološki in ekološki razvoj družbe potisnjena na stran. Neravnovesje, ki je posledično nastalo, ima danes katastrofalne posledice tako za človeka kot za naravo. Razvoj sodobne družbe se je znašel v slepi ulici. Tako kot doslej ne gre več naprej.

Za rešitev globalne krize je potrebno ponovno vzpostaviti ravnovesje med tehnološkim, sociološkim in ekološkim razvojem. To ne pomeni, da je potrebno tehnološki razvoj ustaviti. Strokovnjaki in znanstveniki so enotnega mnenja, da je tehnološki razvoj potreben, vendar ne na račun sociološkega in ekološkega razvoja. V prihodnje je upravičeno pričakovati večje spremembe in hitrejši razvoj prav na teh dveh področjih.

V prispevku razmišljamo, kaj pomenijo omenjene spremembe za izobraževalni sistem. Menimo, da bo imel izobraževalni sistem, katerega sestavni del je tudi visoko šolstvo, v prihodnje pomembno vlogo predvsem v sociološkem razvoju družbe. Na eni strani lahko izobraževalni sistem pripomore k doseganju globalnega znanja ljudi. Z globalno izmenjavo informacij in globalnim med-organizacijskim sodelovanjem v obliki mrež se je pojavila tudi potreba po globalnem znanju (védenje). Na drugi strani ima izobraževalni sistem velik vpliv na širjenje vrednot, kulture, etike in norm (zavedanje), ki so bile dolgo časa potisnjene na stran, a so za rešitev krize medčloveških odnosov izjemnega pomena. Na obeh straneh lahko visoko šolstvo v prihodnje bistveno prispeva k razvoju sodobne družbe, katere cilj je »družba sodelovanja in ustvarjanja«. Pot do tja pa vodi od védenja k zavedanju.

2. Globalna ekonomija v globalni krizi

Hiter tehnološki razvoj je človeku omogočil sodoben način življenja, ki temelji na potrošniški miselnosti. Živimo v dobi »uporabi in odvrzi«. Danes za zadovoljevanje vedno novih in novih potreb (tako racionalnih kot iracionalnih) prekomerno izkoriščamo naravne vire in hkrati kopičimo gore odpadkov. Z uničujočimi posegi v naravni ekosistem, predvsem s prekomerno uporabo mineralnih gnojil v kmetijstvu, z iztrebljanjem živalskih vrst in s posegi v ozračje, se naravni viri več ne morejo obnavljati. Narava je vse bolj opustošena in uničena.

Po besedah nobelovke Kajfež Bogataj (2010) smo potrošniški način življenja razvili v zadnjih 200 letih. V tem času smo ljudje dosegli 6-krat večjo naseljenost, 17-krat večje bogastvo (merjeno z denarjem), 5-krat večjo porabo energije, 3 do 4-krat več emisij v okolje in postali smo 1.000-krat bolj mobilni. Z upoštevanjem evropskega načina življenja danes koristimo

toliko naravnih virov, kot če bi imeli tri planete skupaj. Z upoštevanjem ameriškega načina življenja številka naraste na pet planetov. Tako kot doslej ne gre več naprej.

Naša potrošnja naravnih virov je prestopila vse razumne meje in še več, prestopila je vse meje sprejemljivega. Navajamo nekaj dejstev (Kajfež Bogataj, 2010): vsako uro se na planetu poveča število prebivalcev za 10.000 ljudi, vsako uro se porabi 1,7 milijonov kilogramov mineralnih gnojil, vsako uro se ustvari 4 milijone ton izpusta CO₂ in vsako uro izumrejo tri živalske vrste (kar je 1.000-krat hitreje kot naravni tok evolucije). Navedena dejstva že zdavnaj niso samo okoljski problem. Ta problem je postal celovit problem celotne družbe.

Slika 1: Nujno ravnovesje med tehnološkim, sociološkim in ekološkim razvojem sodobne družbe

Podobno kot na področju ekološkega razvoja družbe smo se v slepi ulici znašli tudi na področju sociološkega razvoja. Globalna ekonomija (Ivanko, 2007, str. 301) je nastala kot odgovor na hiter razvoj vrhunskih tehnologij, ki so omogočile globalno izmenjavo informacij in znanj ter vzpostavile globalno med-organizacijsko sodelovanje v obliki mrež.

V procesu globalizacije (Konda, 2010), ko so izdelki na trgu zelo homogeni in prav zaradi globalizacije ni veliko prostora za njihovo raznolikost, podjetja dosegajo konkurenčno prednost tako, da svoje poslovne strategije usmerjajo na odjemalce in ne na izdelke. Prav to je pripeljalo do situacije, da so odnosi med udeleženci trga tako pomembni. Globalizacija od nas zahteva visoko stopnjo medčloveškega sodelovanja in ustvarjanja. Ker je bila pozornost sodobne družbe doslej usmerjena v tehnološki razvoj, medčloveškim odnosom nismo pripisovali tako visoke pomembnosti. Sociološki razvoj je tako ostal daleč za tehnološkim. Globalizacija nas je na področju medčloveških odnosov nepripravljene potisnila v globoko krizo. Tako kot doslej tudi tukaj ne gre več naprej.

Na globalnem trgu so edina stalnica hitre spremembe (Ivanko, 2007, str. 301), kar od organizacij zahteva visoko stopnjo prilagodljivosti in inovativnosti. V takšnih razmerah poslovanja omejitveni vir ni več finančni kapital, ampak informacije, znanje in podjetniško upravljanje. Da bi podjetja informacije izkoristila za nadaljnji razvoj, potrebujejo znanje za ustvarjalno delo in organiziranje ter menedžment za upravljanje ljudi k skupnemu cilju. Tako postanejo informacije, znanje in podjetniško upravljanje gibalno razvoja globalne ekonomije.

V svetovno znanem poročilu, ki ga je napisal J.F. Coates, predsednik firme Coates and Jarrat, Inc. (Semolič et al., 2001, str. 11), so med drugim opisane glavne smernice sprememb sodobnega okolja in njihov vpliv na poslovanje organizacij. Coates omenja sodobne razvojne trende na desetih segmentih: globalizaciji, svetovnih demografskih trendih, informacijski tehnologiji, družbenih vrednotah, poslovni praksi, človeških virih, znanosti in tehnologiji, načrtovanju in graditeljstvu, trgih in projektne menedžmentu. Da bi se sodobna družba rešila iz trenutne globalne krize, bo po našem mnenju potrebno zagotoviti ravnovesje med vsemi razvojnimi področji.

Če povzamemo, lahko rečemo, da tako kot doslej ne gre več naprej. Hiter razvoj vrhunskih tehnologij na račun zanemarjanja sociološkega in ekološkega razvoja sodobne družbe več ni sprejemljiv. Enostranski razvoj nas je pahnil v globalno krizo, iz katere vodi pot samo z vzpostavitvijo ponovnega ravnovesja med vsemi razvojnimi področji. Iz povedanega lahko sklepamo, da bo v prihodnosti predvsem poudarek na sociološkem in ekološkem razvoju sodobne družbe. V nadaljevanju razmišljamo, kako bodo te spremembe vplivale na visoko šolstvo.

3. Do globalnega znanja z mreženjem ljudi in mreženjem znanja

Dejstvo, da se ljudje največ naučimo z lastno izkušnjo, ni iz trte zvito. Kaj smo se naučili iz globalizacije ter mreženja ljudi, informacij, znanja in organizacij? Ali lahko nova spoznanja iz poslovne prakse prenesemo tudi na druga področja življenja? Ali jih lahko kar enostavno prezrčalimo? V nadaljevanju razmišljamo, kako lahko visoko šolstvo pripomore k doseganju globalnega znanja na osnovi ideje mreženja. Poglejmo nekaj izhodišč.

V globalni ekonomiji (Ivanko, 2007, 312) so mreže glavna oblika organiziranosti poslovanja. Z različnimi mrežami so med seboj povezani ljudje, predmeti in organizacije, ki tako postajajo vedno bolj povezana celota. Za uspeh so postali medsebojni odnosi neprecenljive vrednosti.

Posamezniki (Mulej, 2008, 8) smo običajno zaradi velikega obsega splošnega znanja ozko specializirani. Kot taki smo potrebni drugim in hkrati drugi potrebujejo nas. Torej smo soodvisni. Če kot posamezniki ne sodelujemo z drugimi, ne zmoremo biti dovolj celoviti. In če nismo dovolj celoviti, pomeni, da smo enostranski.

Tibetanski modrec in nobelovec Dalaj lama (Gyatso, 2010) je na enem od svojih predavanj izpostavil dejstvo, da se je sodobna družba znašla v globalni krizi zato, ker je skušala težave reševati preveč ozko in ločeno. Pri tem ni bila pripravljena težave pogledati širše, kot radi rečemo: z druge strani. Dalaj lama pravi, da nam manjka celovit (holističen) pogled. Kako lahko dosežemo bolj celovit pogled?

Popolne celovitosti ne moremo doseči na kratki rok, zato je kar pravi izraz težnja k bolj celovitemu pogledu, saj se zavedamo svoje nepopolnosti. Bolj celovit pogled na stvari lahko dosežemo v dveh korakih. Najprej moramo o težavi pridobiti več informacij (razviti svoje védenje) in nato s pozornostjo opazovati težave z različnih strani (širiti svoje zavedanje). Do – bližje k – celovitosti vodi pot od védenja k zavedanju.

Lažje in hitreje bo (Mulej, 2008, str. 14, 21), če bomo sprejeli dejstvo, da smo vsi med seboj odvisni in da je celovit pogled na stvari nujen. Pri tem poskusimo biti celoviti, kolikor je to mogoče in hkrati kolikor je to potrebno. Da bi se kar najbolj približali celovitosti, uporabimo sistemsko razmišljanje, ki temelji na med-strokovnem ustvarjalnem sodelovanju. Sistemsko razmišljanje je dovolj celovito razmišljanje s povezovanjem vseh bistvenih vidikov v soodvisno celoto. Tovrstno razmišljanje podpira tudi dialektična teorija sistemov, katere avtor je Mulej.

In kako je na področju visokega šolstva? Šola ima bistven vpliv (Mulej, 2008, 20, 22) na razvoj človekove nadarjenosti, sposobnosti (védenja) in vrednot (zavedanja). Ker v sodobni družbi vse bolj prevladuje ustvarjalno delo in hitro raste obseg splošnega znanja, postaja posameznik vse bolj ozko specializiran in posledično temu vse bolj enostranski. Potreba po soustvarjanju ljudi različnih strok (op.: sodelovanje + ustvarjanje = soustvarjanje) je vedno pomembnejša. Mulej ugotavlja, da deluje sedanji izobraževalni sistem na mlade z mnogimi učnimi vsebinami, razporejenimi na specializirane predmete. Torej jim daje le šibko usposabljanje za med-strokovno sodelovanje. Kot pravi, nam manjka vzgoja za sistemsko razmišljanje in vzgoja etike soodvisnosti, ki odpirata pot k celovitosti, celovitemu (holističnemu) in sistemskemu razmišljanju, odločanju in delovanju. – Podatki, da to predavajo le redkim študentom, mu dajejo prav.

Omenjeno dejstvo daje študentom le malo možnosti povezovanje specializiranega znanja v celoto in s tem manj možnosti (bolj) celovitega pogleda. Evolucija človekovega razmišljanja nakazuje, da bo védenje s svojim razumskim principom v prihodnje odstopilo osrednje mesto doslej odrinjenemu zavedanju, katerega princip temelji na intuiciji, ki se odraža skozi ustvarjalnost s sodelovanjem. Zlitje vseh spoznanj, znanj in principov v »enotno teorijo polja sodobnih znanosti« predstavljaja za sodobno družbo izreden znanstveni potencial (Božičnik, Mulej, 2009, 52).

Če povzamemo, lahko rečemo, da se globalizacija z značilnim elementom mreženja neizogibno odraža na vseh področjih sodobne družbe, zato tudi na področju visokega šolstva. Sodobna družba z mreženjem zagotavlja boljši pretok informacij in znanj ter s tem bolj celovit pogled. Tako pridobljena spoznanja in znanja niso več ozko specializirana, so globalna znanje pridobljena s sistemskim razmišljanjem in med-strokovnim ustvarjalnim sodelovanjem. So pa potrebe večje kot razvitost prakse.

4. Praktični pristop k mreženju znanja

Vsaka prehojena milja se začne s prvim korakom, zato bomo naše razmišljanje začeli prav tam. Če opazujemo visoko šolski študij poslovnih ved pri različnih institucijah, lahko z gotovostjo trdimo, da je ne glede na njihov svojstven pristop predmet opazovanja in poučevanja isti, torej poslovno okolje. Gre za isto entiteto, ne glede na to, s katere strani jo opazujemo, in ne glede na to, kdo jo opazuje, razlaga ali poučuje.

Znanost je od Newtona dalje temeljila na analizi (Jere Lazenski, 2010), vse dokler nismo prišli do atoma in v zadnjem obdobju do nano delcev, ko praktično ni več kaj deliti. Času analitičnega razmišljanja in drobljenja opazovanih entitet ter času, ko so se znanstveniki spraševali zakaj in odgovarjali z zato, sledi čas sintetičnega razmišljanja z iskanjem odgovorov na vprašanje kako povezovati v sinergije. To je čas ponovnega združevanja delov v celoto, pri čemer nas bolj kot posamezni deli zanimajo odnosi med deli znotraj celote in

odnosi celote z njenim okoljem. To je prav za prav temeljni princip sistemskega razmišljanja, katerega končni cilje je doseči bolj celovit pogled.

Če se vrnemo na primer visoko šolskega študija poslovnih ved, potem lahko brez težav opazimo, da je prej omenjena evolucija znanosti in evolucija visokega šolstva precej podobna. Študij poslovnih ved je danes razdeljen na posamezne študijske predmete, znotraj katerih so skrbno izbrane obravnavane študijske teme. Z lahkoto prepoznamo analitično razmišljanje, ko z drobljenjem poslovno okolje delimo na dele, zato da bi jih lažje in hitreje spoznali. Po izkušnjah znanosti analitičnemu razmišljanju sledi sintetično, zato upravičeno sklepamo, da bo tudi v visokem šolstvu drobljenju poslovnega okolja na študijske predmete sledil čas njihovega povezovanja v celoto. Tako bomo dosegli zlitje parcialnih znanj in spoznanj posameznega predmeta v globalno znanje z bolj celovitim pogledom na poslovno okolje. Kdaj bo to, ni jasno. Humbolt je že pred stoletjem in pol opozarja, kako nevarna je pretirana specializacija. Brez uspeha. Potem je ozkost vednosti in zavedanja vplivnih ljudi povzročila dve svetovni vojni in svetovno gospodarsko krizo med njima. Da se takšna izkušnja ne bi ponovila, potrebujemo sistemsko obnašanje, vključno z razmišljanjem. Bertalanffy je izredno zapisal, da je utemeljil 'splošno teorijo sistemov' zoper pretirano specializacijo. Prav z njo je tesno povezano drobljenje na posamične študijske predmete, ki ne bi škodilo, če bi poznalo tudi povezovanje, a ga ne.

Rešitev sinteze predmetov visoko šolskega študija ne vidimo v združevanju, ampak v mreženju predmetov in njihovih nosilcev. Koristno lahko uporabimo izkušnje globalizacije z mreženjem ljudi, znanj, informacij in organizacij, kjer je osrednja pozornost namenjena medsebojnim odnosom. Mreženje predmetov, kot smo ga poimenovali, je po našem mnenju moč doseči s ciljnim vodenjem samostojnega in skupinskega dela študentov skozi vse študijske predmete, kar zahteva visoko stopnjo med-strokovnega ustvarjalnega sodelovanja različnih profesorjev med seboj kot tudi njihovega sodelovanja z ostalimi deležniki študijskega procesa. Pomembno je poudariti, da je potrebno ves čas študija zavestno opazovati, kako se korak po korak sestavlja »mozaik« globalnega znanja. Nenehno je potrebno zagotavljati parcialni »pogled od znotraj« (védenje) in hkrati celovit »pogled s strani« (zavedanje). A za zdaj obstajajo v osnovnih in srednjih šolah predmetni aktivni, med-predmetni pa ni; podobno je tudi v visokem šolstvu – katedre so, a tudi tedaj, ko niso zgolj formalnost, so pogosteje zaprte vase kot polne sodelovanja.

Prav gotovo predstavlja mreženje študijskih predmetov izziv visokega šolstva. Kako vidimo vlogo visoko šolstva v prihodnje, govori naslednje poglavje.

5. Vloga visokega šolstva v prihodnosti

Prispevek bomo zaokrožili z razmišljanjem o pomenu in vlogi izobraževalnega sistema, katerega sestavni del je tudi visoko šolstvo, v prihodnje. Kot boste videli, smo se s to temo skozi prispevek (hote ali nehote) nenehno srečevali, saj se ji zaradi aktualnosti in nujnosti danes več ni moč izogniti. Dotaknili se bomo teme etike.

Po svoji naravi ljudje želimo delati dobro. Kaj pomeni delati dobro, nam povedo družbeno sprejete vrednote, kultura, etika in norme. Pogosto jih dojemamo kot informacije, ki nam dajejo usmeritev za naše dobro ravnanje in delovanje. Če smo kritični do pravkar povedanega, potem lahko rečemo, da to za sodobnega človeka ne drži. Res je, da ljudje običajno želimo delati dobro, a je povsem drugo vprašanje, ali nam to tudi uspeva. Sodobna potrošniška miselnost nas je pripeljala v krizo globalnih razsežnosti.

Tako pomembne teme, kot je etika, se je dotaknil nobelovec Dalaj lama (Gyatso, 2010) na svojem obisku v Sloveniji. Govoril je o etiki novega tisočletja. Po njegovih besedah je smisel našega življenja biti srečen. Pri tem moramo, kot pravi Dalaj lama (ibidem) ločiti dve ravni sreče. Fizično raven, kjer dojemamo občutek sreče s pomočjo petih čutil in je denar sredstvo za zagotavljanje dobrin, ki nam prinesejo ta občutek. Mentalno raven, kjer dojemamo občutek sreče kot notranji mir in je etika edino sredstvo za zagotavljanje tega občutka. Temelj srečnega življenja je tako razvijanje morale in etike.

Sodoben – potrošniški – človek išče srečo predvsem na fizični ravni, pozablja pa na mentalno raven. Srečujemo se z občutnim pomanjkanjem uresničevanja svojih notranjih sposobnosti in notranjih vrednot. Etiko pogosto napačno povezujemo z religijo, ki pa le služi za uveljavljanjem enega izmed tipov etike. Etiko poznajo tudi živali. Vzemimo primer mravelj in čebel, ki ne poznajo države, zakonov in religij, a vseeno živijo v skupnostih in delujejo za dobro vseh. Imajo svoje vrednote.

Povezovanje etike z religijo ima po našem spoznanju dolge korenine. Zgodovinski vidik razkriva Dalaj lama (ibidem), ki pravi, da v preteklosti sprva ni bilo koncepta vodenja, kot ga poznamo danes, saj je prevladoval koncept skupaj delati in skupaj deliti rezultate. Po njegovem se potreba po vodenju začne s pojavom individualnih teženj, pri čemer zaradi fizične moči vodenje prevzame moški. S tem se začne koncept vladanja (opomba: Po Schmidtu (1993) se vodenje pojavi že pri gradnji egiptovskih piramid, da bi strokovnjaki z ukazovanjem hitro prenesli navodila sodelavcem - torej ne gre za oblast, ki vsebuje pravico do privilegijev in vodi vse do zlorab). Po besedah Dalaj lame (ibidem) temu sledi pojav izobraževalnih sistemov, ki po eni strani prinese več enakopravnosti med obema spoloma, po drugi strani pa v družbi zmanjša pomen cerkve. Religija je po njegovem nekoč imela v družbi pomembno vlogo predvsem pri prenašanju znanja in poučevanju etičnih vrednot. Po izkušnji Evrope in območij pod njenim vplivom ugotavljamo, da je vzrok odrinjenosti cerkve iz družbenega življenja predvsem dejstvo, da je vsaka monoteistična cerkev pri poučevanju etičnih vrednot delala isto napako: učila je sicer smiselne vrednote, a je hkrati sebe štela za edino pravo; torej ji je šlo za oblast. S spremembo oblasti se je zato spremenila tudi vloga cerkve.

Dalaj lama (ibidem) kljub vsemu opozarja, da izobraževanje danes ne zadostuje več za srečno življenje, saj se ozko osredotoča na razvijanje razumskih sposobnosti (védenje) in zanemari razvoj notranjih vrednot (zavedanje). Zoper tako ozkost poudari pomen sekularne sodobne etike (opomba: sekularizacija pomeni prenos nečesa izpod cerkvene oblasti pod državno oblast – glej slovar tujk, Bunc, 1987). Pravi, da moramo v prvi vrsti razviti sočutje in skrb ter poštenost in resnicoljubnost, kar vodi do odprtosti in transparentnosti, ki pa je osnova za razvijanje zaupanja in prijateljstva v harmoniji, solidarnosti in sodelovanju. Dalaj lama poudarja: »Razvijati moramo notranje vrednote in pri tem uporabiti srce«. Prepričan je, da bodo pri tem imele pomembno vlogo ženske, ker so po naravi bolj senzibilne in je to njihova naravna značilnost. Ženske bodo morale v izobraževanju tako prevzeti bolj aktivno vlogo.

Če povzamemo, lahko rečemo, da bo imelo izobraževanje in s tem tudi visoko šolstvo v prihodnje pomembno vlogo pri razvijanju moralno-etičnih principov sodobnega človeka. Za izhod iz globalne krize, v kateri smo se znašli, bo pomembno vzpostaviti ravnovesje med razvojem materialnih in notranjih vrednot. Upravičeno lahko pričakujemo, da bo v naslednjih letih potrebno zagotoviti predvsem razvoj slednjih, pri čemer bodo pomembno vlogo zaradi svoje naravne senzibilnosti prevzele ženske, ki so po naravi stvari – kot nosilke razvoja vrste - bližje logiki trajnostnega razvoja.

6. Zaključek

Izzivi so zato, da jih rešujemo in da z njimi rastemo. Zaradi hitrega in enostranskega tehnološkega razvoja sodobne družbe na račun sociološkega in ekološkega razvoja, smo se danes znašli v globalni krizi globalnih razsežnosti. Razvoj sodobne družbe je v slepi ulici. Tako kot doslej ne gre več naprej.

Pri reševanju omenjene krize bo imelo izobraževanje in s tem visoko šolstvo pomembno vlogo predvsem na področju uravnoteženega družbenega razvoja. Na eni strani se bo soočilo z izzivom razvijanja globalnega znanja (védenja) kot logične posledica procesa globalizacije. Na drugi strani se bo soočilo z izzivom razvijanja morale, etike, vrednot in norm sodobnega človeka (zavedanja), ki so ključnega pomena za srečno življenje posameznika in trajnostni razvoj družbe. Pot od védenja do zavedanja vodi do končnega cilja ustvariti srečno družbo sodelovanja in ustvarjanja.

Uspeh sodobne družbe je odvisen od štirih lastnosti: (1) zavedati se medsebojne odvisnosti, (2) gledati dovolj celovito (holistično), (3) razmišljati sistemsko in (4) delovati soustvarjalno. S tem bomo ustvarili pogoje za doseganje globalnega znanja (védenja), ki nam bo omogočilo bolj celovit pogled (zavedanje). Vedénje bo s svojim razumskim principom v prihodnje odstopilo osrednje mesto doslej odrinjenemu zavedanju, katerega princip temelji na intuiciji, ki se odraža skozi ustvarjalnost s sodelovanjem. Pot od védenja do zavedanja vodi do končnega cilja ustvariti srečno družbo ustvarjanja in sodelovanja.

Dovolite, da zaključimo z mislijo, da je spreminjanje navad sodobnega človeka prava pot, ki ni nujno vedno najugodnejša. Sodobna družba je doslej hodila po ugodnih poteh, ki so nas žal pripeljale do globalne krize. Čas je, da stopimo na pravo pot in da na njej tudi vztrajamo. Za trajnostni razvoj sodobne družbe je ključnega pomena biti in ostati na pravi poti. Za to potrebujemo globalno znanje (védenje) in celovit pogled (zavedanje). Mreženje ljudi in mreženje znanja je pot od védenja k zavedanju.

Literatura

- Božičnik, S., Mulej, M. 2009. Od determinizma k primarni celovitosti z univerzalno dialektično teorijo sistemov, Naše gospodarstvo, št. 3-4/2009, str. 52-61.
- Bunc, S. 1987. Slovar tujk. Založba obzorja Maribor, Maribor.
- Gyatso, T. 2010. Javno predavanje XIV. tibetanskega Dalaj lame na temo: Etika za novo tisočletje. Dvorana Tabor, Maribor, 6. april 2010.
- Ivanjko, Š. 2007. Sodobne teorije organizacije. Fakulteta za upravo, Ljubljana.
- Jere Lazenski, T. 2010. Strokovno predavanje: Sistemski pristop k zavestnemu soustvarjanju družbe prihodnosti. InCo konferenca 2010, Vibacom, Ljubljana, april 2010.
- Kajfež Bogataj, L. 2010. Strokovno predavanje na temo: Moč posameznika pri ohranjanju okolja in podnebja. Doba Fakulteta, Maribor, januar 2010.
- Konda, I. 2010. Dejavniki uspešnosti omrežja povezav med prodajalci in kupci na medorganizacijskem trgu. Naše gospodarstvo, 56 (1/2).
- Mulej, M. et al. 2008. Invencijsko-inovacijski management z uporabo dialektične teorije sistemov: Podlaga za uresničitev ciljev Evropske unije glede inoviranja. Korona plus, Ljubljana.
- Schmidt, J. 1993. Die sanfte Organisation-Revolution: von der Hierarchie zu selbststeuernden System. Campus, Frankfurt am Main.

- Semolič, B. 2001. Projektni management v novi ekonomiji: Forum ZPM. Slovensko združenje za projektni management, Maribor.

O avtorici

Mag. Vesna Kovačič je visokošolska učiteljica in ima dolgoletne praktične izkušnje s področja organiziranja, vodenja projektov, poslovne informatike in sistemov kakovosti je pridobila s sodelovanjem pri številnih projektih tako v velikih, srednjih kot tudi malih podjetjih. Je zunanja presojevalka za sisteme kakovosti pri slovenskem certifikacijskem organu. Sodelovala je pri ustanovitvi podjetja za izobraževanje, svetovanje in mediacijo ter v okviru tega organizirala strokovno strateško srečanje predstavnikov energetskega trga v Sloveniji. Kot zunanja presojevalka za sisteme kakovosti po standardu ISO 9001 sodeluje s Slovenskim inštitutom za kakovost. Na Doba Fakulteti za uporabne poslovne in družbene študije v Mariboru poučuje predmete Projektni management in timsko delo ter Elektronsko poslovanje, medtem ko je na področju poslovne informatike nosilka predmeta Sistemi za podporo upravljanja in na področju organiziranja nosilka predmeta Organiziranje in management za študij v Srbiji. Kot gost iz prakse podaja svoje praktične izkušnje tudi študentom na Univerzi v Mariboru, Ekonomsko-poslovni fakulteti. E-naslov: vesna.kovacic@net.doba.si